

בירור גדרי מלאכת "קורע"

בגמרא שבת דף ע"ג, ע"ב למדנו: "זומר וצריך לעצים חייב שתיים; אחת משום קוצר ואחד משום נוטע" ותוסי' ד"ה: "וצריך" כתבו, דגם לפי ר' יהודה, שמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, ולכן גם באין צריך לעצים אלא לזימור כיון שעושה מלאכת קצירה, ראוי הוא שיתחייב. אפילו הכי חידשו תוסי' שיהיה פטור. והסביר רע"א: כיון שאין הקוצר צריך לעצים חסר בצורת מלאכת קצירה. התוספות מדמה זאת לעושה מלאכת קורע ע"מ לתפור, ומוחק ע"מ לכתוב. כשם שאם קרע שלא ע"מ לתפור חסר במלאכת קורע, אף כשקרע ולא קלקל כן הוא, כי מלאכת קורע היא אך ורק ע"מ לתפור. כן הדבר גם במוחק ע"מ לכתוב — אף שהמחיקה היא תיקון, אך כיון שלא מחק על מנת לכתוב, חסר במלאכת מוחק ופטור.

סמך דבריו מהתוספות דף ע"ג, ע"א ד"ה: "הקושר", שכתבו: "ע"א אי מחייב צמתי שלא ע"מ לקשור אי לא". לכאורה דבריהם צ"ע; אם המתיר בלבד נחשב מקלקל ובוודאי פטור הוא, הרי אם אינו מקלקל — בוודאי חייב הוא. אלא שלמדו תוסי' שאף שהמתיר אינו מקלקל, שמא צורת מלאכת מתיר היא רק במקרה שמתיר ע"מ לקשור, ואם התיר שלא ע"מ לקשור, אף שהמתיר אינו מקלקל, פטור. ותלו בירור בעיה זו במחלוקת רש"י ור"ח, שלפי רש"י מדובר שהיו שני קשרים בשני חוטי, ומתיר קשר אחד ומסלק את החוט, וא"כ מתיר שלא ע"מ לקשור — חייב, כיון שהמתיר הוא תיקון, משא"כ לדעתו של ר"ח המחייב דווקא באחד שהתיר ע"מ לקשור.

בדף מ"ח, ע"א אומרת הגמ': "הפותח בית הצואר — חייב חטאת", וכתב רש"י שם, שהחייב הוא משום מכה בפטיש. הבי"י בסימן ש"ז כתב: "יוני"ל שלא מחייב משום קורע אלא בקורע ע"מ לתפור והכא כיון שאינו ע"מ לתפור — ליכא לחיובי משום קורע". נראה אפוא, שהבי"י הבין בדעת רש"י, שרק הקורע ע"מ לתפור — יהיה חייב משום קורע, וכאן שאינו ע"מ לתפור אף שהקריעה עצמה היא תיקון יהיה חייב רק משום מכה בפטיש. כן משמע מרש"י במשנה שכתב בדף ע"ג, ע"א: "אלל קורע שלל לתפור לא הוי צמטין". מכאן אף שלא הווי הקורע מקלקל, כיון שבמשכן היה רק ע"מ לתפור, א"כ בשלא ע"מ לתפור יהיה פטור (לרש"י יש, כנראה, הבדל בין דין מתיר לדין קורע, דבמתיר לא בעי ע"מ לקשור).

אולם "ביאור הלכה" בסימן ש"מ סעיף י"ד, בד"ה: "ולא נתכוין", דחה את דברי רע"א וכתב דכוונת התוסי' בד"ה: "וצריך" היא כיון שאין צריך לעצים, הווי מקלקל דומיא דקורע ע"מ לתפור, שאם אינו ע"מ לתפור הווי מקלקל, אבל אם הקורע אינו מקלקל, אף שאינו ע"מ לתפור, חייב. וכן כתב בסימן ש"מ סעיף ג', בד"ה: "המוחק", שאם המחיקה גופה תיקון, אינו צריך שיהיה ע"מ לכתוב, כגון: המוחק שטר חוב חייב. אך דברי "ביאור הלכה" צ"ע מהתוסי' ע"ג, ע"א ד"ה: "הקושר", שהסתפק במתיר שאינו ע"מ לקשור אם חייב, והוכיח שפיר רע"א מהתוסי' שמדובר, שהמתיר אינו מקלקל, אחרת — מה הספק. ואפילו הכי הסתפקו תוסי' אם צריך דווקא ע"מ לקשור או

לא, כמו במוחק ע"מ לכתוב וקורע ע"מ לתפור. הרי מוכח, שאף שהקריעה מהווה תיקון, אפילו הכי צורת המלאכה היא רק בע"מ לתפור. וכבר עמד על כך ב"קהילת יעקב" (שבת, סימן לב). ומה שכתב רש"י ב"פותרת בית הצואר" – חייב משום מכה בפטיש, לכאורה ל"ביאור הלכה" צריך להיות חייב משום קורע, כיון שהקריעה עצמה – תיקון.

ותירץ "ביאור הלכה", שכל קורע הוא מקלקל בעת הקריעה, אלא שהוא מכון לתיקון. כך בכגון, שנפל דרנא, קורעין את היריעה ואח"כ תופרים אותה. הרי פעולת הקריעה עכשיו היא קלקול, אלא שנולד מזה תיקון, שתופרו בסוף. כן בהקורע על מתו; אמנם עצם הקריעה היא קלקול, אך מחשבת המצוה הקיימת עושה את הקריעה לתיקון, ולכן חייב משום קורע. לעומת זאת, בפתוח בית הצואר התיקון הוא מיידי, ולכן אינו בכלל מלאכת קורע, וחייב רק משום מכה בפטיש. נוכל אפוא להגדיר מלאכת קורע כמעשה המכשיר לתיקון, ואין עצם הקריעה מהווה תיקון.

לרע"א, שכתב, שסתם קורע אף שאינו מקלקל, כיון שאינו ע"מ לתפור – פטור, קשה לכאורה מגמי מפורשת (ק"ה, ע"ב), שהקורע על מתו חייב משום קורע, אף שאינו ע"מ לתפור. כבר הקשה כן רע"א ונשאר בצ"ע (גמרא זו היא ראייה חזקה ל"ביאור הלכה", דהכי שהקריעה היא תיקון לא בעי ע"מ לתפור).

הנה "ביאור הלכה" הוסיף לחזק קושיה זו: שם מיידי אפילו על אביו ועל אמו שאסור לעולם לתופרו, וא"כ הווי ודאי קורע שלא ע"מ לתפור. ומשמע מדבריו, דאם היה מותר לתופרו לא היה קשה מקורע על מתו, שכן אפשר היה לומר, שמדובר בקורע ע"מ לתפור, ורק אז חייב. ונראה, דיש ליישב קושיה זו כך: דאף שאסור לתופרו, מכל מקום הדין הוא, שמוותר לשלול (כלומר: לתפור תפירה בלתי שווה. ראה יו"ד ש"מ, סעיף ט"ו). וא"כ אפשר שמדובר כאן במצב שבדעתו לשלול, וחשיב קורע ע"מ לתפור, אלא דסי"ל ל"ביאור הלכה", שכיון דהווי תפירה שלא כדרך, אין חייבים עליה בשבת משום מלאכת תפירה, וא"כ לא חשיב כקורע ע"מ לתפור.

נראה לנו ליישב ע"פ הגמרא בגיטין י"ט, ע"א: "סיקרא ע"ג דו, אמרי לה חייב, ואמרי לה פטור. אמרי לה חייב מוחק הוא". וכתבו תוס' הרא"ש: "דחשיב כמוחק ע"מ לכתוב כיון דכתבו ניכר, ומ"מ לא מחויב גם משום כותב כיון שהתחתון חשוב יותר מהעליון". ביאור הדברים הוא – אף שסיקרא ע"ג דיו אינו חשיב כותב להתחייב בשבת, שהרי התחתון חשוב יותר, וא"כ חסר בחשיבות הכתיבה, מ"מ כדי להתחייב משום מוחק ע"מ לכתוב מספיק גם כתב זה. ואפשר דהוא הדין כאן, שאף ששולל, שלא מיקרי תופר להתחייב משום מלאכת תפירה, דחסר בחשיבות התפירה, מ"מ כדי להתחייב משום קורע ע"מ לתפור מספיקה גם תפירה כזאת.

הגמרא שם בדף מ"ח, ע"א אומרת: "הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת. מתקיף לה רב כהנא: מה בין זו למגופת חבית שפטור?".

לשיטת רש"י, שפירש, כי הפותח בית הצואר חייב משום מכה בפטיש, ניחא קושיית הגמרא שם, מדוע לא חייב במגופת החבית משום מכה בפטיש. והקשה "מנחת חינוך" (מצוה ל"ב אות כ"ד): לפירוש הרמב"ם, שפותח בית הצואר חייב משום קורע, מה מקשה הגמרא ממגופת החבית, הרי שם אין שייכת כלל מלאכת קורע?

"וי"מנחת חינוך" תירץ, שלפי הרמב"ם המחייב משום קורע, ודאי צריך שתהיה הקריעה בשיעור שתי תפירות, ואם היה פתוח בע"ש, ופתח בשבת כל שהוא, חייב, לשיטת הרמב"ם, משום מכה בפטיש. וסתמא פותח בית הצואר משמע אף כל שהוא,

וחיובו מטעם מכה בפטיש. וא"כ, מקשה הגמרא שפיר. והנה חידש לנו "מנחת חינוך", שאם היה קרוע בע"ש, וקרע קצת בשבת, חייב משום מכה בפטיש, כיון דלא הוי שיעור שתי תפירות.

ובאמת בדין זה יש לחקור, שהרי אם קרע ע"מ לתפור, ודאי שיעור הקריעה שתי תפירות, ופחות מזה אין נחשב למלאכה. אבל במקום שהקריעה עצמה היא תיקון יש לדון אם אין די בכל שהוא להתחייב מטעם קורע. כבר הסתפק בזה "ביאור הלכה", בסימן ש"מ סעיף י"ד, ד"ה: "חייב". והביא ראיה מהקורע על מתו חייב, שהרי שם כתבו המפרשים שקרע טפת, ולכן הווי קריעה זו תיקון, וכך גם אם התיקון יהיה בשיעור כלשהו גם אז יתחייב, ונשאר בצ"ע.

אמנם ראיתו צ"ע, שהרי הספק היה שמא שיעור קריעה הוא תמיד שיעור שתי תפירות, אף שהקריעה תיקון. ולכן אם התיקון הוא ביותר משתי תפירות, כגון: הקורע על מתו, צריך טפת, אך על פחות משתי תפירות שיתחייב – מה הראיה?

כתב עוד "מנחת חינוך", כי לפי הרמב"ם, הפותח בית צוואר בשבת שיעור שתי תפירות חייב שתיים, משום קורע ומשום מכה בפטיש. וזה שלא כדברי המאירי, שהוכיח שחיוב מכה בפטיש הוא רק לאחר שנגמרו שאר המלאכות, אבל אם חייב משום איזו מלאכה, אין בו גם משום מכה בפטיש. כגון המסיים אות אחרונה בס"ת, אף שתמיד חיוב כותב הוא בשתי אותיות, באות האחרונה מפאת חשיבותה יתחייב משום כותב גם באות אחת, ואינו חייב גם משום מכה בפטיש, אף שסיים את ספר התורה. כיון שחייב במלאכת כותב, אין מכה בפטיש.